

készített fazéktöredékek alkották, melyek vállrészen fésűvel bekarcolt hullám- és vízszintes vonalköteg díszítések láthatók. Az edénytöredékek mellől örlőkövek és egy csontár is felszínre került.

A keltező leletanyaggal nem rendelkező objektumok a lelőhely K-i részén sűrűsödtek. Több hosszúkás téglalap alakú, meredek falú, egyenes aljú, főként Ny–K-i irányú árokszerű gödröt bontottunk ki, melyek funkcióját nem tudtuk meghatározni. Az egyik ilyen gödörben szarvasmarha vázmaradványokat és egy obszidián pengét találtunk. A leletanyag nélküli objektumok között gödrök, árkok és cölöphelyek voltak. Ez utóbbiak a neolitikum anyaggyűjtő gödröktől K-re kerültek elő. A felszín feletti építmény cölöphelyeinek egy része két, egymással párhuzamos É–D-i irányú tengely mentén helyezkedett el. Az egyetlen kút, melynek betöltéséből állatsontok kerültek elő, a nyomvonal Ny-i részén feküdt. Fala erősen szűkülő volt, alján 220 cm mélységben feltört a talajvíz.

A kivitelezési munkák szeptember közepén kezdődtek meg, melynek során a lelőhelytől K-re, az árok É-i és D-i falában újabb objektumfoltokat figyeltünk meg. A lelőhely K-i irányba még 93 m hosszan folytatódott. A kiásott gázárok D-i és É-i oldalán a régészeti indokolt felületet humuszoltunk le, 325 m²-en. A jelenségek közül 16 gödör, 5 árok és egy árokszerű gödör volt. Korukat tekintve 1 őskori, 1 újkőkori, 4 rézkori és 16 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt.

Munkatársak: Barta Gábor ásatási technikus.

GALLINA ZSOLT – GULYÁS GYÖNGYI – SZATMÁRI IMRE

180. Kövegy, Nagy-földek (KÖH 52759)

(Csongrád megye) A

A Makó–Csanádpalota/Nagylak között épülő M43 gyorsforgalmi út építése kapcsán 2010. október 15. és 2011. szeptember 23. között megelőző feltárást végeztünk a nyomvonal M43-49 jelű lelőhelyén. A feltárással érintett, lehumuszolt terület elérte a 4093 m²-t. A 60–70 cm között váltakozó humusztakaró alatt az állatjáratokkal erősen átjárt, sárgásbarna agyagos altalajon 58 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyekhez 34 objektumszámot rendeltünk. Ezek közül 18 sírgödörnek, 12 gödörnek és 2 db cölöphelynek bizonyult.

A lelőhely középső tengelyében egy kora avar kori, 18 sírgödörből álló, ÉK–DNy-i tájolású kiscsaládi temetkezés került elő. A sírgödörök 2 sorban helyezkedtek el, melyek 15 aknasírból és 3 fülkesírből álltak. A temetőrészlet D-i végében 1 körárok és 3 árokkerettel rendelkező sírgödör került elő, melyek a Kárpát-medencében, az avar korban egyelőre ismeretlenek voltak. A csontvázakat háton fekvő, nyújtott helyzetben helyezték a sírba, sok esetben nagy mennyiségű állatáldozat kíséretében. A viseleti tárgyak között megtalálhatóak a bronzból vagy ezüstből készült karika és gömbesüngős fülbevalók, borostyán- és szemes gyöngyökből készített nyakláncok, vas karperecek és egy csontfésű. Egy esetben előkerült egy arany

gömbesüngős fülbevaló is. Az elhunytakat ovális vagy téglalap alakú vascsattal záródó bőrvéllyel helyezték a sírgödörbe. Három sírból került elő edény, kettő esetben a fejnél, egy esetben a láb végénél.

Munkatársak: Pópity Richárd, Gera Róbert technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

181. Kőszeg, Jurisics-vár (KÖH 41753)

(Vas megye) Á, Kk, Kú

2011. május 30.–augusztus 12. között a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága megelőző feltárást végzett a várban folyó rekonstrukciós átalakítás kapcsán, az alábbi három helyszínen. Az előzményekhez tartozik, hogy az említett helyszíneken, kisebb-nagyobb területen és mélységben Rácz Miklós már végzett próbafeltáráásokat 2009 és 2010 folyamán.³⁸

Az északi szárny lépcsőtere: A jelenkori É-i szárnyat az újkorban alakították ki, a török ostrom során elpusztult palota többé-kevésbé épen maradt D-i falát és kaputornyát felhasználva. A feltárást a palota kaputornyától ÉNy-ra egy liftsüllyeszték, valamint ettől kissé K-re, egy lépcső megtámasztására szolgáló alaptest területén összesen 7 m² nagyságú területre terjedt ki. Az elért mélység az előbbinél 1,7 m, az utóbbinál 1,2 m. A liftsüllyeszték területének Ny-i felét Rácz Miklós már korábban feltárta. A szelvényben az újkori feltöltés alatt több járósíntet is megfigyeltünk, melyek közül az egyik csatári palával kirakott volt. Az elért legalsó habarcsos réteg Rácz Miklós korábbi próbafeltárási eredménye szerint a vár 13. századi építéséhez kötődik.

Északi falszoros:

A falszorosnak az ÉNy-i torony előtti szakaszán 46 m² alapterületű, az ágyúpadtól 3 m mélységig lemélyített szelvényünk a bontásra ítélt szomszédos raktárhelyiségtől a torony Ny-i falsíkjának vonaláig terjedt. A torony Ny-i oldalán korábban Holl Imre végzett feltárást. A két terület közelsége miatt mi is nagyon hasonló rétegződést tapasztaltunk. A betonlapok alatti újkori szintet egy sötét leletgazdag réteg követte, melyből több puskagolyó és I. Rudolf denárja került elő. Ez alatt egy 3–4 cm vastag tetőcserepes szintet azonosítottunk, amelyet Holl Imre az 1532-es ostrommal hozott kapcsolatba. Lejjebb érve a feltáráson megtaláltuk a 15. század második felében épült körítőfal alapozási árkát.

Eltérően azonban a Holl Imre által kutatott területtől, az altalaj 3 m mélységben még nem jelentkezett. A szelvényünk alsó részén talált paticszemcsés és kevert, sötét agyagos rétegek a torony építését közvetlenül megelőző időszakból származnak és valószínűleg az építést megelőző tereprendezés, szintki-egyenlítés következtében születtek. Ez alapján a torony ÉNy-i oldala előtt, eredetileg jelentős mélyedés húzódnak, a vártól DNy-ra eső területéhez képest.

38 RKM 2009, 257–258.; RKM 2010, 268.

Északnyugati torony melletti helyiség:

A trapéz alakú 126. sz. helyiség, amely három épület (torony, É-i palota, Ny-i szárny) és a vár körítőfala által közrezárt területen helyezkedik el. Az első emelet magasságáig feltöltött helyiség jelenlegi állapotában nem különül el a szomszédos épületektől, melyekkel az újkor folyamán közös tető alá került.

A 15 m² alapterületű helyiségben a feltárást 440–470 cm mélységig végeztük el, elérve a torony, az É-i palota és a Ny-i szárny alapozását. Meggyőződünk az építési periódusok Holl Imre által megfigyelt sorrendjének helyességéről, miszerint az egy időben épült tornyot és a körítőfalat, a palota, majd a Ny-i szárny építése követte.

A kutatást egy 13. századi, erősen ÉK-felé lejtő, elsősorban a torony mellett jelentkező, habarcsos felszínen hagytuk abba, ami fölött egy rozsdabarna agyagos járósínt helyezkedett el. Az É-i palota építését megelőzően kialakult járósínt a helyiség ÉK-i sarkában vörösre égett. Feltehetőleg ennek a részben átégett járósíntnek a folytatását találta meg 2009-ben Rácz Miklós próbafeltárása során, az É-i szárny előterének (az újkori É-i szárny) ÉNy-i sarkában nyitott szelvényben. Ebben a mélységben a helyiség ÉNy–DK-i tengelyében 3 karólyuk helyezkedett el egy sorban, amely sor egyúttal egy éles törésvonalat is jelentett. Két oldalán a rétegek egymáshoz képest 20 cm szintkülönbséggel jelentkeztek.

A több épület által közrefogott helyiséggel kapcsolatban előzetesen azt vártuk, hogy az eredetileg a központi várudvar része volt, majd az É-i palota és a Ny-i szárny felépülését követően, önálló kis udvarként használták az 1532. évi török ostromig, és ezt követően a palotával együtt a falak megmaradt magasságáig feltöltötték.

A feltárást során kiderült, hogy a Ny-i szárny felépülésekor az udvar többi részétől elzárt területet a továbbiakban már nem udvarként hasznosították, hanem egy földemmel rendelkező helyiséget alakítottak ki itt. Erre utal a helyiség DK-i és ÉNy-i falában előkerült több kisebb, valamint a két másik falban, a mestergerenda számára kialakított egy-egy nagyobb gerendafészek. Amíg azonban a Ny-i szárny falában kialakított gerendafészek a fallal egyidősek voltak, a többi 13. századi falban ezeket már utólag alakították ki. Jól látható volt, hogy ezekben az esetekben a megbontott falrészeket a 15. századi fal stílusában, egészen apró köveket felhasználva falazták vissza, ami több esetben később, feltehetően az ostrom során ki is hullott. A helyiség kialakításának idejére tehető az ÉK-i falban, az É-i palotával kapcsolatot teremtő ajtó nyitása is, amit legkésőbb az ostrom után vissza is falaztak.

A feltárt helyiség földszintjét valószínűleg kamrának használták. Az É-i palota feltárása során, az épület földszintjének ÉNy-i sarkában egy vastag kőfalú, 5×3 m alapterületű, kővel boltozott helyiség is előkerült, melyet a feltárást vezető Holl Imre kamaraként határozott meg. A későbbiek során a palotához tartozó kamra falait lebontották, és nem kizárt, hogy a mellette újonnan létrejövő és belőle nyíló helyiség vette át a feladatát.

Az 1532. évi ostrom során a helyiség földemje teljesen elpusztult és a gerendafészek vonaláig a falakat is lerombolták.

Az ostrom szintjét a 23., 26., 30. sz. tulajdonképpen patics-

ból és tetőcserépből álló, valamint az alattuk lévő 34. sz. erősen faszenes réteggel azonosíthatjuk. Ezekben az épület tetőszerkezetéből származó nagy mennyiségű, különböző méretű vasszeg, valamint egy lándzsahegy és több köpüs nyílhegy is előkerült. A tetőcserepes réteg vastagsága miatt valószínű, hogy a palota és a szomszédos torony törmelékének egy részét is itt halmozták fel.

Az ostrom pusztítása után megszűnt a terület helyiségként funkcionálni és a szomszédos palotával együtt a fal megmaradó magasságáig feltöltötték a 16–18. század folyamán. Ekkor a helyiség és a szomszédos palota helyén egy összefüggő ágyúpad jött létre. Egy 18. század második feléből származó felmérés még ebben az állapotában ábrázolja a palotát és a 126. sz. helyiséget.

A helyiség említett feltöltésének első nagyobb hulláma után kialakuló emeleti udvarban valamivel később egy árnyékszék alakították ki. Az akna építéséhez szükséges munkagödör számára félkörben kiásták a feltöltést és az aknát csatári palából és másodlagosan felhasznált mészkefaragványokból, a Ny-i szárny alapozási kiugrására építették fel. Az illemhely felmenő falát téglából építették. Az árnyékszék azonban nem sokkal később felszámolták, a falait 2–3 sor magasságig visszabontották, aknáját betemették, és a helyiségben egy vékony agyagréteget terítettek el. Később, az egyszerű lejárt szintet habarcsba rakott padlóteglákkal leburkolták. Az itt-ott megsüllyedt téglapadlót kisebb-nagyobb foltokban találtuk meg, de minden bizonnyal a teljes helyiséget lefedte. A téglapadló összefüggő Fancz Bálint 1746-ban készült festményén látható tetővel. Talán az így létrejött padlástér padlóját fedték le vele.

1777-ben nagy tűzvész pusztított Kőszegen, aminek következtében nemcsak a város, hanem a vár is teljesen kiégett. Ekkora tehető a már említett tető pusztulása is.

A tűzvészt követően valamiféle átépítésre került sor, ami a helyiségünket is érintette. Az addig egységes területet a helyiség Ny-i harmadában, egy újonnan épített ÉNy–DK-i irányú fallal kettéosztották. A fal alapozása a korábbi árnyékszék falára támaszkodott és építése során az érintett szakaszon a téglapadlót is felszedték, tehát ezeknél egyértelműen későbbi volt. Az átépítés nyoma egy feltehetően a 18. század végén készült felmérésen is látszott, ahol a helyiség DNY-i harmadát a szomszédos ÉNy-i toronnyal egy tömbben, egybeépítve ábrázolták. A helyiség K-i, fennmaradó része a palotával együtt továbbra is az ágyúteraszhoz tartozott. Egyelőre nem tudjuk mi volt az átépítés célja. Az újonnan épült fal felmenő részét azonban hamarosan visszabontották. Karl Schubert 1808-ból származó metszetén a vár ezen részét nagyjából a mai állapotnak megfelelően, tehát a helyiségünket a toronnyal és a teljes Ny-i szárnyal egybeépítve ábrázolták.

HORNOK PÉTER – RÁ CZ MIKLÓS

182. Kőszeg, Történelmi város (KÖH 68995)

(Vas megye) LT, Kk, Kú, Ú

Kőszeg történelmi belvárosának rehabilitációs munkálatai és a Jurisics-vár belsővár és elővár rekonstrukciós munkálatai kapcsán 2011. április 4. és december 12. között a történelmi